

دستورالعمل شناسایی و کنترل سوسک شاخک بلند رزاسه

یا سوسک سرشاخه خوار

گرد آوری: امور مناطق
گروه حفظ نباتات

مهر ماه
۱۳۹۱

بسمه تعالی

مقدمه:

سوسک شاخک بلند رزاسه که به نام سوسک سرشاخه خوار نیز نامیده می شود یکی از آفات مهم درختان میوه سردسیری است. این آفت علاوه بر درختان میوه به درختان بید، بلوط، نارون، چنار، گیلاس وحشی، گلابی جنگلی، بادام و درختچه های به ژاپنی و نسترن نیز حمله می کند. آفت نامبرده در تمام کشور با درجه اهمیت اقتصادی زیاد انتشار دارد. این آفت در نواحی دشت با رطوبت کم خسارت قابل توجه دارد.

معرفی حشره:

سوسک شاخک بلند رزاسه با نام علمی *Osphrantheria coerulescens* سوسکی است از خانواده Cerambycidae و راسته سخت بالپوشان که یکی از خطرناک ترین حشرات چوبخوار در کشور ما می باشد.

مرفولوژی یا شکل شناسی:

حشره کامل سوسک شاخک بلندی است به طول ۱۶-۲۵ میلیمتر و به رنگ سیاه یا قهوه ای تیره و بعضی از نمونه ها بطور خفیفی جلای بنفش دارند. شاخک ها بلند و طول آنها از انتهای بدن می گذرد. تخم حشره شبیه کاسه لاک پشت بوده و حدود ۱ میلیمتر قطر دارد. رنگ آن ابتدا نارنجی و در آخر سفید کرمی میشود.

لاروها استوانه ای شکل، دارای چین خوردگی فراوان در سطح بدن و رنگ عمومی آنها زرد است. طول لارو در انتهای رشد تا ۳۲ میلیمتر می رسد.

طول شفیره به اندازه حشره کامل و رنگ آن در هفته اول کرمی و بعد لکه های سیاهی روی آن ظاهر می شود.

۱

(۲) لارو حشره

(۱) حشره کامل

نحوه ایجاد خسارت:

این حشره چوبخوار است و لارو آن به شاخه و تنه های جوان حمله کرده و با حرکت دورانی که در داخل چوب انجام می دهد باعث قطع شاخه های چندین ساله و تنه های بسیار جوان شده و در شاخه های جوان نیز تمام مسیر فعالیت لارو توخالی می شود که این به علت تغذیه لارو از قسمت مرکزی شاخه های نازک است. در این گونه شاخه ها معمولاً لارو سوراخی در بدنه شاخه ایجاد کرده و از آن طریق ذرات غیرقابل استفاده، چوب و فضولات لاروی به شکل خاک اره به بیرون ریخته می شود. در این قبیل درختان می توان با مشاهده توده خاک اره جمع شده روی برگ ها و شاخه های پایینی محل فعالیت لارو را در قسمت بالایی درخت شناسایی کرد. لاروهای این حشره حتی می توانند چوب هایی با قطر ۸/۵ سانتی متر را نیز مورد حمله قرار دهند ولی عمدتاً فعالیت لاروی این گونه در شاخه های جوان است. خسارت این حشره به ویژه در نهالستان ها شدید و بعضاً بسیار شدید است. این حشره می تواند درختانی را که حتی مختصر وضعی دارند نیز مورد حمله قرار دهد و درختان کاملاً سرحال و قوی از آسیب آن در امان خواهند ماند.

بیولوژی یا زیست شناسی حشره:

این حشره یک نسل در سال دارد. زمستان گذرانی به شکل لاروهای سنین بالا در عمق چوب شاخه ها و تنه های با قطر کم بوده و در بهار سال بعد پس از مقداری تغذیه شفیره شده و به حشره کامل تبدیل میشوند. خروج حشرات کامل در مناطق تحت بررسی به طور متوسط ۲۵-۲۰ روز طول می کشد. در اثر تغذیه لاروها در داخل سرشاخه درختان، شاخه ها در نتیجه وزش باد یا حتی سنگینی برگ و میوه شکسته می شوند. گاهی در اثر قطع آوندها جریان شیره نباتی مختل شده و ناگهان برگ و میوه ها پلاسیده میشوند. همین ضایعات روی تنه درختان جوان اغلب پیش می آید و نهالهای دو یا سه ساله شکسته یا خشک می شوند. گاهی خسارت این آفت با خسارت کرم خراط اشتباه می شود ولی می توان با معاینه لارو و دالان های انباشته از فضولات آنرا از کرم خراط متمایز نمود.

نکته جالب در مورد این آفت آنکه در روی تنه و شاخه های نسبتاً قطور (بیش از ۲ سانتی متر قطر) دالانها به طور ماریپیچ و در نزدیکی پوست قرار گرفته است. به نظر میرسد که تغذیه لاروها از استوانه مرکزی نزدیک به آوند های آبکش (کامبیوم) اجباری است و به همین لحاظ در شاخه های قطور تنه درختان جوان دالان های حاصله را به

طور ماریچ ایجاد می کند. این حشره در اواخر اردیبهشت ماه در داخل دالان های لاروی شفیره می شود و حشرات کامل از اوسط خرداد تا اوایل تیر روی درختان مشاهده میشوند. این حشرات معمولاً در ساعت گرم روز فعال بوده و پس از تغذیه از برگ، تخم های خود را به صورت پولک های سفید رنگ به اندازه سر سنجاق در روی تنه و سر شاخه درختان بخصوص در محل اتصال دمبرگ ها قرار می دهد. لاروها به فاصله ۱۰ تا ۱۵ روز از تخم خارج میشوند و مستقیماً از سطح تکیه گاه تخم وارد پوست شده و تغذیه خود را آغاز می کنند. روی درختان مسن اولین خسارت آفات بصورت سرشاخه های خشک در قسمت انتهایی شاخه ها مشاهده می گردد که نشانه خوبی برای هرس و مبارزه مکانیکی است.

مدیریت تلفیقی آفت:

هر چه منطقه ای خشک تر باشد حمله این آفت شدیدتر است. مشاهدات محققین در سراسر کشور حاکی از اثر قاطع آب در جلب حشرات چوبخوار از جمله سرشاخه خوارها می باشد. این مسئله در مورد کلیه حشرات چوبخوار درختان میوه، جنگلی و غیر مثمر نیز صادق است. منظور از آب میزان رطوبت نسبی هوا نیز می باشد. آب اگر کم باشد علاوه بر این که خود آن به عنوان عنصر حیاتی، دیگر نقشی نخواهد داشت بلکه جذب مواد غذایی از خاک نیز دچار اشکال خواهد شد.

آفتاب فراوان کشورمان نیز یکی از عوامل موثر در شدت حمله حشرات چوبخوار است. آفتاب به دو شکل عمل می کند: اول اینکه با حرارت زیادی که در انساج گیاهی ایجاد می کند، حشرات چوبخوار را که به کلی حرارت دوست هستند به طرف درختان میزبان می کشاند. دوم با ایجاد تبخیر شدید در گیاه و خاک، اختلالی در جریان شیره گیاهی و اعمال فیزیولوژیک گیاه به وجود می آورد که این مسئله باعث جذب حشرات چوبخوار می شود. بنابراین بالا بردن توان درختان به ویژه در ارتباط با آب می تواند در کشور گرم و خشکی مانند ایران موثرترین راه مبارزه با حشرات چوبخوار باشد. در این راستا کوددهی به شکل توام یعنی کود حیوانی به اضافه کود شیمیایی و نیز هرس درختان و حذف پاجوشها در متوقف کردن فعالیت آفت و کاهش میزان آلودگی از طریق بالا بردن توان درختان نقش دارد.

پس به طور کلی بهترین راه کنترل این آفت خطرناک شامل بهبود آبیاری ، تقویت درختان ، قطع و انهدام شاخه های آلوده در فصول سبز و قبل از خزان می باشد. شاخه های آفت زده به علت باقی ماندن برگهای خشک روی آنها به خوبی قابل تشخیص است.

عوامل بازدارنده طبیعی: تعدادی از زنبورهای خانواده Chalcididae , Torymidae ، Ichneumonidae از پارازیت های این حشره به شمار می روند که *Xorides coroyrensis* از خانواده Ichneumonidae به عنوان پارازیتوئید لارو بیشتر از بقیه گونه ها فعال می باشد.

این حشره به شدت به گل های سفید جلب می گردد و به تعداد زیاد روی گل های سفید رنگ به ویژه از مک (*Cardaria draba*) به شکل گروهی دیده شده است. بنابراین میتوان از گل های جذب کننده این آفت برای جمع آوری حشرات کامل بهره برد و آنها را نابود نمود.

منابع مورد استفاده:

- اسماعیلی، مرتضی، ۱۳۶۲. آفات مهم درختان میوه ایران، انتشارات مرکز نشر سپهر، ۵۸۲ صفحه
- بهداد، ابراهیم، ۱۳۶۶. آفات و بیماریهای درختان و درختچه های جنگلی و گیاهان زینتی ایران، چاپ نشاط اصفهان، ۸۰۷ صفحه.
- بهداد، ابراهیم، ۱۳۸۱. حشره شناسی مقدماتی و آفات مهم گیاهی ایران، انتشارات نشر یادبود، ۸۲۴ صفحه.
- رجیبی، غلامرضا ، ۱۳۹۰. حشرات زیان آور درختان میوه سردسیری ایران. موسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور، ۶۴۰ صفحه.